

{ביאורו של הגר"ח בגדר דין לאוין מחלקים לחטאות}

א"ר אלעזר וכו' דומיא דמפטם וסך. ולמסקנא יוצא דזהו באמת ג"כ הדין ומקור לחילוק בעריות מדין לאוין חלוקים. והנה, בביאור דברי הגמ' כתב רגמ"ה דמאחר שיש לאוין חלוקים ממילא דנים כאילו כתיב הכרת בכל לאו ולא. והיינו כמו שמצינו בעלמא גופים מוחלקים וכן שמות מוחלקים כמו כן לאוין מחלקים, והגם שיש רק כרת א' יש כאן חילוק בלאוים, וכמו שי' ר"ל להלן דמיתה מחלקת כמו כן לאוין מחלקים.

אולם הגר"ח ביאר כאן דברי הגמ' באופ"א, והו"ד באחיעזר (ח"ג סוף סי' פב), דבמשנה ביבמות לג, ב תנן בשני נשים שהחליפו וכו' ויוצא חשבון של ט"ז חטאות. ובגמ' שם החליפו וכו' א"כ ליכא חטאת דהוא רק בשוגג. והקשה רעק"א שם דהלא משכח"ל דמזיד ואעפ"כ חייב כרת לשי' ריו"ח בשבת (סט, א) דשגג בכרת ג"כ מספיק לחיוב חטאת דשגגת כרת שמה שגגה, וא"כ החליפו בלאו במזיד, ובשגגת כרת חייב חטאת.

ותי' הגר"ח דבאמת בלאוין מבואר בסוגיין דמקור החילוק בעריות רק מלאוין חלוקים וא"כ כה"ג י"ל מודה ריו"ח דבעי השגגה בהלאו ולא בכרת ורק בעלמא מספיק גם בכרת. וכתב אבי עזרי (סנהדרין פ"ד) דמבואר בדברי הגר"ח דאין לאוין חלוקים כנ"ל, אלא דין חדש דאפי' בכרת א' יש מחייב של חטאת מצד הלאו, ויש כאילו ב' מחייבים או מצד הכרת או מצד הלאו שיש בו כרת, וא"כ החיוב מצד הלאו צ' שגגה בגוף המחייב. והוא חידוש גדול בהבנת הגמ'.

ולמעשה לשון רש"י בשבת שם היה מורה כן, שכתב בריו"ח דבשגגת כרת אז החטאת בא על הכרת, משמע דאינו מוחלט ובסתם שוגג בלאו יש חיוב כרת מצד הלאו.

ורק כ"ז י"ל לשיטת רש"י והרמ' לעיל דכרת נאמר במקום לאו, אבל לתוס' ליכא דין לאו כלל, וא"כ לא יתכן לומר דיש חיוב כרת בלאו דווקא. ועכ"פ אפי' לרש"י ורמ' הוא חידוש דהמחייב הוא מצד הלאו, וגם עיקר השגגה צ"ל במחייב ולא מספיק בשגגת כרת כה"ג. ועיקר יסוד דבריו דהשגגה צ"ל במחייב כ"כ ג"כ באור שמה (תרומות ו, ו) דזהו עיקר סברת ריו"ח דמספיק בשגגת כרת דזהו המחייב דלאו בלי כרת ליכא חטאת, ע"ש בכ"ד.

ולמעשה באבי עזרי בהערה הקשה על הגר"ח מדברי הגמ' כאן דאמרינן א"כ למה בעינן קרא של אחותו לחלק וכו', והלא להנ"ל כל החילוק הוא רק מכח מחייב של הלאו, ואילו אם יש גזה"כ לחלק הוא דין אחר, ונפק"מ לריו"ח אם שגג בכרת בלבד, דלר"צ הרי יש חילוק וחייב שתיים אפי' כה"ג. [ובע"כ קושיית הגמ' דלא כריו"ח, וגם ריו"ח מודה שם דיש מחלוקת תנאים בדין זה, ע"ש בשבת היטב].

{חיוב אשה במולך}

הבא על הזכור וכו' אי בגברי דל האשה וכו', בגמ' כאן יש כמה חידושים ידועים בדברי השטמ"ק, חדא, בשיטמ"ק (אות יג) הקשה דגם במולך ק', דאם קאי על האשה הרי לא מצינו בתורה דאשה חייבת במולך זרעה דכתיב מזרעו. ולמעשה בעיקר דינו כבר העירו בכתר ישועה, וכן בצפנת פענח (ויקרא כ, ב) דמפורש בתו"כ לפנינו (קדושים ריש פ"י) דגם אשה חייבת, וכ"ה בחינוך מצוה (רח), אך ע' ראב"ד בתו"כ שם שמפרש באופ"א.

ובעיקר הנידון כתב במשחת שמן (ח"א סי' קמו) דבאמת בעיקר דין מולך, ע' סנהדרין (סד, א) ששנינו דין מולך בכלל הנסקלין וכן עובד ע"ז, והקשו ת"ל מדין ע"ז, ותי' דס"ל לתנא זו דמולך לאו היינו עובד ע"ז, וכן כתב הבאר שבע לעיל דף ב' בשיטת משנתינו דבע"כ אינו עובד ע"ז, ולכן חילקם התנא לשתיים.

ובאמת בגמ' שם נחלקו בזה למעשה, ויש מ"ד דהיינו ע"ז, ורק נתחדש דאפי' אם לאו דרכה בכך בע"ז זו חייב במולך. אבל יש מ"ד דכאמור היינו תנא דמתני' דאינו מדין ע"ז אלא מדין חוקות הגוי שהתורה הקפידה על חוק זה בסקילה, ע"ש.

וא"כ י"ל דאם הוא מדין ע"ז א"כ ודאי אשה נמי חייבת, אבל מדין חוקות הגוי תלוי פשוט במה שעושים הגויים, וי"ל דזהו דקדק הפסוק מזרעו דכן עושים וא"כ אשה פטורה במולך בנה, וזהו קושיית השטמ"ק דלתנא דמתני' כאן דמוכח דאינו עובד ע"ז א"כ ת"ל דאשה פטורה במולך.

{חיוב אשה בהעלאת חוץ}

עוד הקשה בשטמ"ק למה לא הקשו בגמ' מדין מאיסור העלאת חוץ, דהרי מבואר בזבחים (קט, א) דאינו חייב אלא אם ראוי לפניו, ובהשמטות (אות יד) ביאר דבריו דהאשה עצמה אינה יכולה להקריב בפנים, וא"כ אם היא מקרבת בחוץ הרי מעשה זו אינה ראויה בפנים וא"כ פטורה. ורק מצד שם דאפשר כיון

שמצינו עבודה בבמה וזר נמי כשר בבמה וא"כ ה"ה אשה, א"כ יש לחייבה בחוץ שיש לה הקרבה בחוץ עכ"פ בבמה ובאיסור מות חייבת.

ולמעשה גם בזה מפורש בתו"כ (אחרי מות פ"י ה"א) דאשה חייבת בהעלה בחוץ. ובעיקר סברת השטמ"ק דאשה פטורה דאינ"ר לפנים, כבר תמה במקור ברוך (סי' א) דהרי כל זר חייב בחוץ, ומפורש בפסוק דאפי' זר חייב בהעלה, שנאמר איש איש מבית ישראל ומן הגר וכו' ולא רק הכהן, ובע"כ כל הדין ראוי לפנים בזבחים שם קאי רק על הבהמה ולא על העובד. וכתב שם דאפשר לחלק דזר חייב דעכ"פ אם עלו לא ירדו, ואילו אשה פסולה לגמרי, ולכן אפשר הוי בכלל אינ"ר לפנים.

ולמעשה בעיקר דברי השטמ"ק שנקט דאשה נמי כשרה בבמה, כבר האריכו טובא במ"מ אם גם אשה יכולה להקריב, וע' משנה למלך (ק"פ א, ג) דמספק"ל בזה והביא ממנהרי"ט שדייק מתוס' קידושין (לו, א) דכשרות, וע' אור שמח (חגיגה א, א) שהוכיח מתוספתא סוף זבחים עושה אדם במה על פתח חצירו ומקריב עליה בנו ובתו ועבדו ושפחתו, וכן דקדק הגרי"ז (חי' הגרי"ז זבחים קיב, ב) מתוספתא זו דכשרה. וידוע מזכר יצחק (סי' מח) דיש לדחות דהכוונה דבתו נמי יכולה להקריב קרבנותיה ע"י אחר. וע' שיעורי הגרי"ד (זבחים ד, א) דכנראה נחלקו בזה בירושלמי (מגילה פ"א הי"א), ע"ש.

מחלוקת ר"י ור"ע בדין נשכב לזכר, ומקורו של ר"י אמר ר' אבהו דרובע אסור ואת זכר לא תשכב, ונשכב ונרבע לזכר חייב מפסוק של לא יהיה קדש, ולפי"ז חייב תרתי, ואילו לר"ע נמי חייב אבל מקרא של לא תשכב קרי ביה לא תשכיב ואינו חייב אלא אחת.

ומבואר בגמ' דהגם דיש איסור של משכב זכר, מ"מ האיסור רק מקור לשוכב ורובע, ולא לנשכב, ובעינן עוד מקור או מקדישות או מלא תשכיב.

ורש"י הקשה א"כ מנ"ל בכל העריות דגם האשה חייבת, ותי' דכיון שהיא נהנה הוי בכלל נפשות העושות, אבל משכב זכר אין הנאה לנשכב ולכן בעי קרא.

ובשטמ"ק (אות יט) תמה על רש"י דמפורש בב"ק (טו, א) שיש היקש של אשה לאיש דגם היא חייבת בכל איסורים בתורה, ולמה דבעריות בעי עוד סברא. ותי' דהתם למעשה איסור השוה בשניהם, אבל כאן חלוק לגמרי שהוא העושה מעשה והיא אינה עושה מעשה וקרקע עולם, ולכן בעינן סברא ופסוק דבעריות גם היא בכלל האיסור.

וע' רש"י עה"ת פרשת אחרי מות (ויקרא יח, ו) שהביא מקור אחר לחיוב אשה מזה שנאמר איש איש וכו' להזהיר גם הנקבה וכו', וכ"ה בשטמ"ק שם בשם הירושלמי (סהדרין ז, ז), וע"ש ברא"ם (להלן שם פסוק כט) כדברי השטמ"ק כאן, וע' נר תמיד דהיא אפי' קרקע עולם.

ובעיקר דברי רש"י כאן דבעריות היא נהנית, משא"כ במשכב זכר, כ"כ התוס' בב"ק (לב, א) דמחמת הנאתה נחשבת כעושה מעשה כמו הבעל ולכן חייבת כרת וחטאת.

וסברת רש"י בזכר כ"כ רש"י בסנהדרין (נח, ב) באשה הנבעלת שלא כדרכה שאין לה הנאה, וזה ק' מקידושין (כב, ב) דגם בביאה שלא כדרכה יש הנאה, וע' שטמ"ק דמ"מ כאן בזכר י"ל דאין לנשכב הנאה. ובעולת שלמה ואתון דאורייתא (כלל כד) כתבו דכוונת רש"י בנסהדרין דאין לה הנאה מרובה, וזה מספיק דאינו בכלל נפשות העושות, ע"ש.

{דין שוגג באומר מותר}

ע' לעיל דרש"י מפרש שוגג במשנה בטעות במציאות, ושיטת התוס' בכמה מקומות דזהו מתעסק, ופי' השוגג רק באומר מותר, ע' תוס' יט, ב, אבל רש"י לעיל כתב דאומר מותר הוי אנוס.

ובאמת פשוט הגמ' במכות (ז, ב) משמע כן דאומר מותר אנוס הוא ולא הוי בכלל שוגג, אבל תוס' הוכיחו בכמה מקומות (שבת סח, ב ד"ה תינוק) ועוד, דאומר מותר נמי שוגג הוא, והנידון שם בגמ' רק לגבי גלות, ע"ש.

ובאמת א' מראיות החזקות נגד שיטת רש"י הוא מגמ' כאן בשוגג של ע"ז, שפי' בגמ' דהשוגג הוא באומר מותר, והוי שגגת עבודה זרה וגם שגגת עבודות והנידון אם חייב שתים, אבל ודאי חייב משום שוגג, ואיך כתב רש"י דאומר מותר הוי אנוס. וכבר תמהו כן בבאר שבע לעיל ב, א וכן בברכת הזבח כאן, ובשו"ץ חוט המשולש להגר"ח (סי' יג) וכן בשו"ת חת"ס חו"מ סי' כב, וכבר עמד ע"ז בשטמ"ק לעיל ב, א אות יא בהשמטות בשם תוס'.

וליישב שי' רש"י כתב הגר"ח שם, יש שני סוגי אומר מותר, יש שלא ידע מתחילה כמו תינוק שנשבע, וזה ג"כ פטור מקרבן כמבואר בשבת (סח, ב) לריו"ח ור"ל, ופירש"י שם דהוי בכלל אומר מותר, ויש מי

שידע פעם ושכח, וכה"ג לא הוי בכלל אומר מותר שפטור משום אנוס ודינו כשוגג, ובאמת לשון רש"י לעיל ב, א משמע כן שכתב דעוקר כל הגוף וכו' וזה כלשונו בשבת שם בכה"ג שמעולם לא ידע, אבל בלא"ה בכלל שוגג. וע"ש שק' מרש"י בשבת שם וכו' והאריך שם לייסד דבריו. ולמעשה עיקר חילוקו מבואר כבר בתוי"ט כאן (פ"א מ"ב) ע"ש, ועיקר אריכ"ד של הגר"ח ליישב כל המקומות דאירי בהכיר ולבסוף שכח.

ולמעשה תוס' בשבת שם האריכו דיסוד הפטור קרבן בתינוק שנשבה אינו שייך לאומר מותר, אלא דיש היקש של שוגג למזיד, וכמו במזיד היה לו ידיעה, כמו כן בשוגג, אבל אומר מותר בכל אופן חייב. וע' אחיעזר (ח"ג סי' נז) דלשיטת התוס' לא יתכן שוגג בטעות בחפץ אלא בטעות בדין ובע"כ אומר מותר חייב קרבן, אבל לרש"י בעצם אין הכרח, דמתעסק רק בשגגת חפץ, ובאותו חפץ ג"כ הוי שוגג, וא"כ אין הכרח לדין אומר מותר, ורק בגמ' מוכח דסו"ס אומר מותר נמי שוגג הוא לפעמים ובע"כ אם הכיר בה וכמש"כ הגר"ח, ע"ש.

לאו א' וב' כריתות וכו', ולמסקנא מבואר דליכא היכ"ת כזו. ובחי' ר' מאיר שמחה בסנהדרין (סה, א) הקשה מפיגול ונותר, דיש ב' כריתות, ומ"מ הוי לאו א' של לא יאכל כי קודש הוא כמבואר במעילה (יז, ב) דזהו האזהרה לפיגול ונותר.

ובחזו"א (קדשים סי' לז סק"ה) תי' דבאמת עיקר דין פיגול נלמד מגז"ש מנותר כמבואר להלן ה, א, וא"כ ע"י הגז"ש נחשב כאילו כתוב הלאו בכל מקום בפנ"ע בפירוש ודנים עי"ז כב' לאוין. ועיקר סברא זו מצינו בתוס' פסחים (כד, א) דמה"ט לא הוי לאו זה לאו שבכללות, דכאילו נכתב מפורש בכל מקום בפנ"ע.

ר"ל אמר דלא תני ידעוני דלית ביה מעשה, ומבואר דאפי' ר"ע מודה בזה דמגדף עכ"פ הוי מעשה זוטא ואילו ידעוני אין מעשה כלל. ובאוב הוי או מעשה זוטא לר"ע, או מעשה רבא במקטר לשד. ועכ"פ מבואר דידעוני הכי גרוע דאין בו מעשה כלל, אך למעשה נחלקו הראשונים במציאות של כישוף זו, דרש"י כאן מפרש דמכניס עצם של ידוע ומדבר, והוא מגמ' סנהדרין (סה, ב), ובערוך (ערך אוב) הוסיף דהוא עצם חיה הנקרא אדני השדה כמבואר בכלאים (פ"ח מ"ה) וכן האריך הרע"ב שם. ועכ"פ משמע דהעצם מדבר מאיליו, והגם שהוא מכניס העצם אין זה אלא הכנה בעלמא ולא עיקר המעשה. אבל ברמב"ם (ע"ז ו, ב) כתב דמכניס עצם של עוף ששמו ידוע, והוא חידוש שהוא עוף ולא חיה כנ"ל, ועושה מעשים אחרים וכו' עד שהאדם מדבר בפיו, ומבואר דהאדם מדבר ולכאורה א"כ הוי כמגדף שיש מעשה זוטא של עקימת שפתים, וע' שטמ"ק (אות כה השמטות) דכאן מדבר מאיליו בלי דעתו והכישוף גורמו ולכן נחשב כמאיליו.